

LIDIA DERFERT-WOLF

Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy

Biblioteka Główna

E-LIS – archiwum publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej

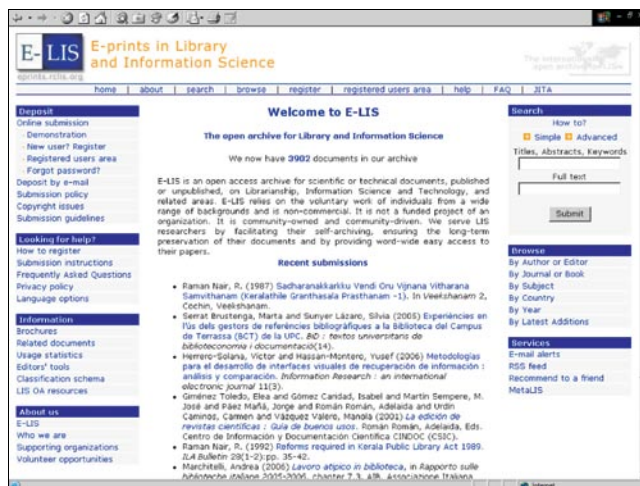
W referacie przedstawiono międzynarodowe otwarte archiwum E-LIS, tworzone w celu samodzielnego archiwizowania dokumentów elektronicznych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Dotychczas w E-LIS zdeponowano ponad 4400 publikacji z 79 krajów. Repozytorium jest publicznie dostępne i zarządzane przez wolontariuszy. W referacie omówiono politykę dostarczania dokumentów, zagadnienia praw autorskich i metody wyszukiwania.

Wprowadzenie

Wolny dostęp do publikacji w Internecie (*open access*) stworzył nowe możliwości dla autorów i użytkowników sieci. Jedną z form przechowywania i dostępu do tekstów elektronicznych (*e-prints*) są otwarte archiwa (repozytoria) artykułów, referatów konferencyjnych i innych dokumentów, zarówno zgłoszonych do publikacji, przed recenzją (*preprint*), jak i opublikowanych tekstów (*postprint*). Repozytoria dzielą się na dwie grupy: instytucjonalne, gromadzące się publikowany i niepublikowany dorobek naukowy jednej instytucji oraz dziedzinowe, gromadzące dokumenty bez względu na miejsce ich opracowania.

Pierwszym i największym na świecie międzynarodowym otwartym archiwum (repozytorium) dokumentów naukowych i technicznych, publikowanych i niepublikowanych, z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej jest **E-LIS** (<http://eprints.rclis.org/>), utworzone w 2003 r., promowane przez hiszpańskie Ministerstwo Kultury i utrzymywane na serwerach włoskiego konsorcjum akademickiego CILEA.¹ E-LIS (rys. 1) funkcjonuje dzięki pracy zespołu wolontariuszy z 46 krajów, nie jest finansowane z zewnątrz i służy naukowcom i praktykom do samodzielnego archiwizowania publikacji oraz zapewnia ich przechowywanie i wyszukiwanie. Osoby zaangażowane w utrzymanie archiwum pracują w trzech zespołach: administracyjnym, redakcyjnym i technicznym. Administratorzy zajmują się kierunkami rozwoju i współpracą z innymi środowiskami naukowymi. Redaktorzy są odpowiedzialni za jakość opisów bibliograficznych i instrukcje. Zespół techniczny dba o oprogramowanie – jego wdrożenia i modyfikacje zgodnie ze standardami Open Archive Initiative (OAI). Dzięki temu zawartość E-LIS jest „widoczna” dla każdego serwisu czy wyszukiwarki w ramach OAI.

¹ E-LIS jest kontynuacją projektów RCLIS Research in Computing, Library and Information Science i DoIS Documents in Information Science.

Rys. 1. Strona główna repozytorium E-LIS <http://eprints.rclis.org/>

Repozytorium E-LIS zawiera obecnie 4415 dokumenty z 79 krajów². Najwięcej publikacji zamieszczono dotychczas z: Hiszpanii (801), Włoch (605), Kuby (379), USA (287), Wielkiej Brytanii (262), Indii (317), Meksyku (178), Niemiec (164), Serbii i Czarnogóry (128). Liczba publikacji z poszczególnych krajów wynika z terminu przystąpienia do inicjatywy E-LIS, promocji wewnętrznej, zaangażowania krajowych edytorów oraz współpracy z redakcjami czasopism, które standardowo zamieszczają w E-LIS wszystkie ukazujące się artykuły.

W 2005 r. do inicjatywy E-LIS włączyła się także Polska – Zarząd SBP podjął decyzję podpisania umowy o współpracy. Do obowiązków strony polskiej należy rozbudowywanie zasobów i promocja elektronicznego publikowania. Odbывается to poprzez udział polskich redaktorów-wolontariuszy³ w pracach zespołu E-LIS, promowanie inicjatywy oraz pomoc w procesie autoarchiwizowania. Do chwili obecnej do repozytorium wpłynęły 32 dokumenty z Polski⁴.

Zasady tworzenia repozytorium E-LIS

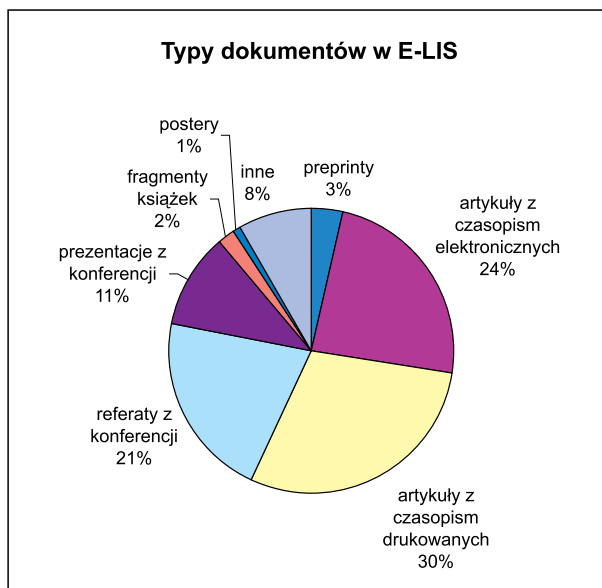
Tworzenie kolekcji E-LIS odbywa się głównie na zasadzie autoarchiwizacji (*self-archiving*) przez zarejestrowanych autorów. Zasady przyjmowania depozytów są jasno określone – akceptuje się preprinty i postprinty artykułów, książek, referatów konferencyjnych i wielu innych typów dokumentów⁵ z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, we wszystkich językach i w formacie PDF. Dokumenty powinny mieć postać ukończonego dzieła przeznaczonego do procesu komunikacji naukowej. Procentowy udział różnych typów publikacji w E-LIS przedstawiono na rys. 2.

² Dane z 26.10.2006 r.

³ Polska redakcja: Bożena Bednarek-Michalska i Lidia Derfert-Wolf.

⁴ Dane z 26.10.2006 r.

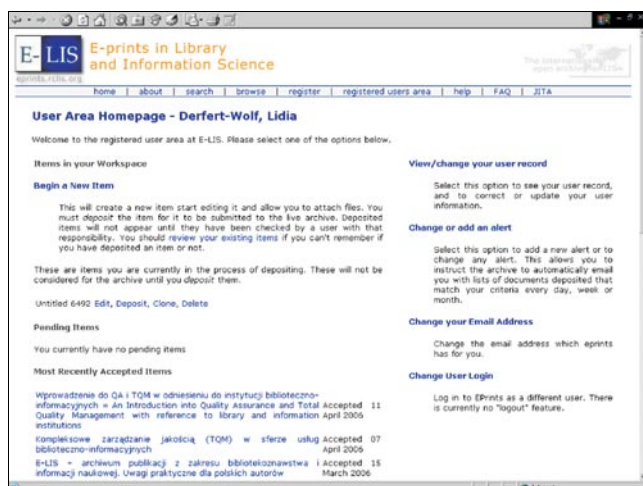
⁵ Szczegółowy wykaz typów dokumentów, które mogą być zamieszczane w E-LIS znaleźć można na stronie <http://elisdcs.rclis.org/guidelines/documents.html>

Rys. 2 Procentowy udział różnych typów publikacji w E-LIS

Publikacje spełniające w/w kryteria mogą być zamieszczane w E-LIS przez:

- autora, który zaświadcza, że prawa autorskie są w jego posiadaniu;
- edytora krajowego w imieniu autora, który przesyła e-mailem do redakcji tekst i metadane w odpowiednim formacie;
- organizatora konferencji (prace, które złożyli u niego autorzy na podstawie umowy);
- zarejestrowanego użytkownika, który archiwizuje cudze publikacje, jeśli są one publicznie dostępne w sieci (*public domain*) i jeśli działa on w porozumieniu z autorem.

Rys. 3. Obszar roboczy użytkownika E-LIS (User Area)

Przesłanie publikacji do archiwum E-LIS i korzystanie z materiałów o ograniczonym dostępie wymaga dokonania bezpłatnej rejestracji i uzyskania statusu użytkownika poprzez wypełnienie formularza dostępnego ze strony głównej E-LIS (opcja *Register*). Kolejne etapy pracy będą wykonywane zawsze po zalogowaniu (*Registered user area*), w osobistym obszarze roboczym użytkownika (*User area*) przedstawionym na rys. 3.

Obszar roboczy zawiera następujące opcje:

- tworzenie nowych rekordów i deponowanie artykułów (*Begin a New Item*) – będą tu też widoczne publikacje w trakcie deponowania, ponieważ cały proces można realizować w kilku sesjach zapisując dotychczas wprowadzone dane;
- wykaz rekordów zgłoszonych do archiwum i oczekujących na zatwierdzenie przez redaktora (*Pending Items*);
- przeglądanie wszystkich publikacji przesłanych do archiwum przez danego użytkownika (*Review your documents in the archive*);
- wykaz ostatnio zaakceptowanych publikacji (*Most Recently Accepted Items*);
- zmiana danych użytkownika, adresu e-mail oraz hasła logowania.

Proces autoarchiwizacji polega na wypełnieniu formularza (rys. 4) z informacjami o publikacji (metadane) oraz przesłaniu pliku z pełnym tekstem w formacie PDF. Metadane wybierane są z list przewijanych (np. typ publikacji, hasła przedmiotowe wg klasyfikacji JITA opracowanej dla potrzeb E-LIS, język, kraj) bądź podawane przez autora zgodnie z obowiązującymi zasadami⁶. Do tych ostatnich należy podstawowy opis bibliograficzny (nazwiska autorów, tytuł pracy, tytuł konferencji, rok, opis fizyczny), streszczenie i słowa kluczowe w języku publikacji oraz dodatkowo w języku angielskim i bibliografia załącznikowa. Elementy opisu będą różne w zależności od typu dokumentu wybranego na pierwszym etapie archiwizacji. Formularz deponowania jest prezentowany na kilku ekranach i jego wypełnienie zajmuje trochę czasu. Proces ten można w każdej chwili przerwać, zachowując dotychczas wprowadzone dane (opcja *Save for Later*). Kolejnym etapem autoarchiwizacji dokumentu jest dołączenie pliku z pełnym tekstem publikacji, przygotowanym w formacie PDF. Czynność tę powtarzamy tyle razy, ile plików chcemy dołączyć do jednego rekordu, np. prezentację z konferencji i pełen tekst wystąpienia. Ostatnim etapem deponowania jest weryfikacja dokumentu czyli podgląd rekordu w takiej formie, w jakiej wystąpi on później w archiwum, ewentualne dokonanie poprawek i wysłanie do zatwierdzenia przez redakcję E-LIS. Rekord z metadanymi i plikiem z tekstem publikacji zostanie skierowany do bufora archiwum, gdzie jego zawartość zostanie sprawdzana przez redaktora krajowego pod względem kompletności i poprawności danych oraz zgodności z polityką E-LIS. W przypadku stwierdzenia błędów w metadanych bądź problemów z dołączonym plikiem, rekord zostanie odesłany do obszaru roboczego użytkownika wraz z odpowiednimi wyjaśnieniami. Po dokonaniu wszystkich poprawek przez użytkownika rekord zostanie przesłany do archiwum głównego i jednocześnie do publicznego dostępu.

⁶ *E-LIS Submission guidelines v.2.0.* [online] [dostęp 11.10.2006]. Dostępny w Internecie: <http://elisdocs.rclis.org/guidelines/index.html>

The screenshot shows a web browser window with the title 'Bibliographic Information'. The page contains several sections for data entry:

- Status ***: A section with a text prompt and three radio buttons: 'Previously published', 'In Press', and 'Published'. The 'In Press' button is selected.
- Refereed ***: A section with a text prompt and two radio buttons: 'Yes, this version has been refereed' and 'No, this version has not been refereed'. The 'No' button is selected.
- Public Domain ***: A section with a text prompt and two radio buttons: 'Yes, it is public domain' and 'No'. The 'No' button is selected.
- Authors ***: A section with a text prompt and a table for author information. The table has three columns: 'Given Name / Initials', 'Family Name', and 'Person ID'. There is one row with empty fields. A 'More Spaces' button is located below the table.
- Title ***: A section with a text prompt and a large text input field.
- Subjects ***: A section with a text prompt and a list of subject categories.

Rys. 4. Fragment formularza do wprowadzania do E-LIS opisu bibliograficznego publikacji

Opisane wyżej zasady przekazywania publikacji do archiwum E-LIS zostały przedstawione w dużym skrócie. Dodatkowym wsparciem dla wszystkich zainteresowanych są: pokaz on-line przysyłania dokumentów⁷, wspomniany już przewodnik on-line E-LIS Submission guidelines⁸, wskazówki na kolejnych ekranach formularza do przysyłania danych, często zadawane pytania FAQ⁹, sprawdzanie innych rekordów w archiwum E-LIS i czerpanie wiedzy z przykładów oraz bezpośredni kontakt z redaktorami krajowymi¹⁰. Więcej na temat E-LIS i zasad przysyłania dokumentów znaleźć można w artykule B. Bednarek-Michalskiej i L. Derfert-Wolf w Biuletynie EBIB¹¹.

Prawa autorskie

Prace powierzone E-LIS są traktowane jak depozyt. Autorzy zachowują swoje prawa autorskie zaświadczać, że dokument przesyłany do archiwum nie jest związany inną umową i może być publikowany w Internecie oraz przekazują E-LIS prawa do przechowywania dokumentu i metadanych oraz do ich bezpłatnego udostępniania. Jednocześnie autorzy deklarują, że prace są ich własnością intelektualną i zdają sobie sprawę, że E-LIS nie ponosi żadnej odpowiedzialności za jakiegokolwiek przekroczenia praw autorskich w rozpowszechnianiu tekstu oraz metadanych. Autorzy składają taką deklarację, przysyłając swoje publikacje do archiwum E-LIS. Jeśli publikację deponuje ktoś inny

⁷ *Submission demonstration* [online] [dostęp 11.10.2006]. Dostępny w Internecie: http://elisdocs.rclis.org/Submission_gif.html

⁸ *E-LIS Submission guidelines v.2.0.* [online] [dostęp 11.10.2006]. Dostępny w Internecie: <http://elisdocs.rclis.org/guidelines/>

⁹ *Frequently asked questions* [online] [dostęp 11.10.2006]. Dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/faq.html>

¹⁰ *Who we are* [online] [dostęp 11.10.2006]. Dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/staff.html#pl>

¹¹ B. Bednarek-Michalska, L. Derfert-Wolf: *E-LIS – archiwum publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, Biuletyn EBIB [online] 2006 nr 3 (73) [dostęp 05.07.2006]. Dostępny w Internecie: http://www.ebib.info/2006/73/michalska_wolf.php

niż autor, to deponujący zaświadcza, że dokument wraz z metadanymi jest dostępny publicznie w sieci (*public domain*). W przeciwnym razie osoba deponująca oświadcza, że bierze na siebie odpowiedzialność za naruszenie praw autorskich. Należy przy tym pamiętać, że autorzy zachowują zawsze prawa do preprintów – mogą być one archiwizowane bez ograniczeń. Postprinty wymagają natomiast ustaleń z wydawcami, którzy coraz powszechniej zezwalają na deponowanie tekstów w repozytoriach OA¹².

Użytkownicy sieci mają prawo czytać teksty zamieszczone w E-LIS, kopiować je dla własnego użytku oraz zamieszczać linki do nich w innych dokumentach elektronicznych. Teksty nie mogą być publikowane dla celów komercyjnych i w żaden inny sposób wykorzystywane bez zgody autora. Podobnie jak w przypadku źródeł drukowanych, należy dbać o poprawne cytowanie publikacji z archiwum E-LIS w swoich pracach.

Wyszukiwanie w E-LIS

Wyszukiwanie w E-LIS odbywa się na dwa uzupełniające się sposoby:

- wyszukiwanie w opisach bibliograficznych i tekstach publikacji (cztery poziomy zaawansowania Search);
- przeglądanie (Browse) wg nazwisk autorów, tytułów czasopism i konferencji, tematyki, kraju i języka publikacji.

W rezultacie wyszukiwania otrzymamy skrócony opis bibliograficzny (rys. 5), w którym można kliknąć w *Show all fields* w celu uzyskania pełnego opisu z linkiem do tekstu dokumentu. Pola *Subjects* w rekordzie są aktywnymi linkami umożliwiającymi przemieszczanie się do innych publikacji na dany temat.

Rys. 5. Skrócony opis bibliograficzny publikacji w E-LIS

¹² Można to sprawdzić w bazie SHERPA <http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>

Zakończenie

Archiwum e-printów E-LIS tworzone jest wspólnie przez bibliotekarzy i naukowców z całego świata, dla bibliotekarzy, naukowców oraz innych osób zainteresowanych tematyką bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Autorzy deponujący swoje publikacje i użytkownicy korzystający z tego wspólnego dorobku nie ponoszą żadnych kosztów. Praca raz zamieszczona w E-LIS staje się automatycznie „widoczna” w innych, większych repozytoriach OA. Zawartość E-LIS – wielkość bazy danych – zależy od twórców publikacji, ale również wydawców czasopism i organizatorów konferencji, którzy zgodnie z filozofią wolnego dostępu do wiedzy będą coraz powszechniej zezwalać autorom na deponowanie swoich publikacji w otwartych archiwach, takich jak E-LIS.

E-LIS – the archive for documents on library and information science

The paper presents E-LIS (the E-Prints in Library and Information Science), an international open access archive created for the self-archiving LIS documents. 79 countries are involved and over 4400 papers have been archived to date. It is freely accessible and is a voluntary enterprise. The paper describes submission policy, copyright issues and methods of searching.